

O BIBLIOTECI GLAGOLJAŠKOG SJEMENIŠTA U PRIKU KRAJ OMIŠA U VRIJEME NJEGOVE LIKVIDACIJE

ANTE M. STRGAČIĆ

Dva su sjemeništa za popove glagoljaše bila podignuta u Dalmaciji, i to tek polovinom XVIII stoljeća.¹ Jedno u Zadru, koje je osnovao zadarski nadbiskup Peraštanin Vinko Zmajević (1713-1745), a uspio ga otvoriti u svibnju 1748. njegov nasljednik na nadbiskupskoj stolici Splićanin Mate Karaman (1745—1771), a drugo u Priku kraj Omiša, što ga je osnovao splitski nadbiskup Rabljanin Pacifik Bizza (1746—1756) godine 1750. Zadarsko sjemenište ni do danas nitko nije pokušao svestrano obraditi ni napisati o njemu solidnu, objektivnu i potpunu monografiju koja bi sa svih strana osvjetlila taj pokušaj dizanja popova glagoljaša iz one i onakve zapuštenosti.²

Bolje je sreće u ovom pogledu bilo glagoljaško sjemenište u Priku kod Omiša. Ne ulazeći u novinske, feljtonističke članke,³ treba istaći radnju profesora katehete splitske gimnazije Ivana Pivčevića neposredno pred prvi svjetski rat. Napisao ju je na osnovu gradiva što se nalazilo u arhivu splitske biskupije, a otisnuta je pod naslovom »Sjemenište u Prijeku«.⁴ Tu je prikazan postanak, djelatnost, sudbina i peripetije ovog sjemeništa od njegova početka do konačne njegove likvidacije godine 1879, kad je bilo ukinuto po naredbi austrijskih vlasti, uz proteste i neuspjelo opiranje splitskog ordinarija.

¹ Na sjemenište za popove glagoljaše u Osoru obazret ću se u posebnoj radnji.

² Ja sam se nešto dotakao Zmajevićeva sjemeništa u Zadru u studiji »Hrvatski jezik i glagoljica u crkvenim ustanovama grada Zadra«, *Zadar: geografija, saobraćaj, povijest, kultura, Zbornik*, Zagreb 1964, 414—417, i to samo u koliko je ono njegovalo u svom životu glagoljicu i hrvatski jezik. — Godine 1948, prigodom dvjestogodišnjice otvorenja ovog sjemeništa, svratio sam pozornost javnosti na tu obljetnicu u članku »Dvjestogodišnjica Zmajevićeva sjemeništa u Zadru« (pod siglom B. A.), *Gore srca. Vjerski tjednik*, god. III, Zagreb (1948) br. 18.

³ Kao onaj u zadarskom *Narodnom listu*, god. 1867, br. 35; u *Novo doba*, Split 1933, br. 292 — itd.

⁴ *Program c. k. Velike gimnazije u Spljetu za škol. god. 1911—1912*, Spljet 1912, str. 3—22.

Na to sam se sjemenište u Priku kod Omiša osvrnuo i ja u svojoj studiji »Glagoljaško sjemenište u Priku kraj Omiša u Dalmaciji i njegovi posljednji đaci.«⁵ Na osnovu novog, arhivskog gradiva prikazao sam tu stanje glagoljaškog klera u Dalmaciji u to doba, osobito posljednje đake tog sjemeništa. Iznio sam tu sudove ondanjih dalmatinskih ordinarija u čijim su dijecezama službovali ti đaci, o njihovoj duhovnoj i intelektualnoj spremi i uspjehu u pastvi kao i o njihovu moralnom životu i djelovanju u narodu. U radnji pak »O uzgoju i naucima dalmatinskog glagoljaškog klera u prošlosti«⁶ prikazao sam uopće bijedno stanje i zapuštenost tog glagoljaškog klera po Dalmaciji u to doba i pokušaje koji su bili poduzeti u tom pravcu.

I

U Historijskom arhivu u Zadru, fond *Miscellanea*⁷ namjerio sam se na jedan omanji dosje spisa (nekompletan), a u njemu su dva zapisnika o provedenom popisu čitave imovine glagoljaškog sjemeništa u Priku. Prvi je datiran 27. ožujka 1821, a drugi 22. srpnja 1826. Zapisnik od 27. ožujka 1821. utvrdio je realno stanje čitave sjemenišne imovine u likvidaciji kako je tog dana bila prikazana likvidacionoj državnoj komisiji, a onaj od 22. srpnja 1826. definitivno je preuzeo tu popisanu imovinu za državnu Vjerezakonsku zakladu. Dakle, to su spisi konačne likvidacije imovine ovog sjemeništa, kako je likvidaciju provela austrijska vlada.

Odlukom, naime, Dvorske komisije nauka u Beču od 24. veljače 1820. ukinuto je glagoljaško sjemenište u Priku i latinsko sjemenište u Splitu.⁸ Zadarsko latinsko sjemenište »Florio« zatvoreno je već padom Mletačke republike u svibnju 1797, jer su tad propašću republike propale glavnice koje su bile uložene u državnu blagajnu u Mlecima za njegovo izdržavanje,⁹ a zadarsko Zmajevičevo glagoljaško sjemenište zatvoreno je kad i ono u Priku kraj Omiša, godine 1821, da se zamijeni sa središnjim pokrajinskim hrvatskim (ilirskim) sjemeništem za cijelu Dalmaciju.¹⁰

⁵ *Vjesnik Stuleškog društva kat. sveć.* NRH, III/1—2, Zagreb 1956, 5—26.

⁶ *Zadarska revija* V/4 (1956), 245—252.

⁷ Svez. 190, Poz. 6 — Zapravo su to spisi druge austrijske vladavine u Dalmaciji, koji su, iniuria temporum, vjerojatno za nereda drugog svjetskog rata (1941—1945), izbačeni iz svoje prvotne pozicije, pak su pri sređivanju smješteni u ovaj fond. — Odsada ću upotrebljavati siglu HAZd mjesto Historijski arhiv u Zadru.

⁸ I. Pivčević, *sp. dj.*, 10—11.

⁹ C. F. Bianchi, *Zara cristiana* I, Zara 1877, 265. — Ovu prazninu nastalu zatvaranjem ovog sjemeništa u Zadru nastojao je popuniti generalni vikar zadarske nadbiskuplje sede vacante dr. Glurovich podučavajući dobrovoljno mlade klerike. Sr. C. F. Bianchi, *sp. dj.* I, 266.

¹⁰ C. F. Bianchi, *sp. dj.* I, 270.

Zadarski gubernij je svojim aktom od 23. ožujka 1821. broj 4917/1027 naredio okružnom poglavarstvu u Splitu da provede likvidaciju imovine pričkog sjemeništa. Splitsko, pak, okružno poglavarstvo naredilo je svojim aktom od 26. ožujka 1821. broj 4122/540 pretoru u Omišu da to provede u djelo. Na osnovu te naredbe otišao je omiški pretor Capogrosso u pričko sjemenište uzevši sobom svog aktuara Matulića i *ad hoc* odabrane svjedoke, civilna lica Jeronima Franceschija i Antuna Nikolića. Tu je u prisutnosti dotadanjeg rektora sjemeništa Don Petra Kružičevića, nastavnika istog sjemeništa Don Ivana Kružičevića i prefekta istog sjemeništa Don Antuna Banića popisao u cijelosti svu sjemenišnu imovinu.¹¹

Do daljnjih odredaba starijih vlasti sva je ta popisana sjemenišna imovina ostala u zgradi sjemeništa, a Don Petar Kružičević ju je uzeo u pohranu u samom sjemeništu i za nju osobno preuzeo odgovornost.

U ovom inventaru potanko je naznačena sva pokretna i nepokretna imovina pričkoga sjemeništa u likvidaciji.

Nas ovdje posebno zanimaju knjige sjemenišne biblioteke. Ni u jednoj, naime, od spomenutih radnji o pričkom sjemeništu ne govori se o skromnoj njegovoj biblioteci, simptomatičnoj za ona vremena i za one njihove prilike. Još manje da bi se jasno iznio popis tih njihovih skromnih knjiga. Tek ju, onako sporedno, spominje u svojoj radnji prof. I. Pivčević kad govori o molbi hrvatskog dalmatinskog katoličkog svećenstva kralju Franji I 10. kolovoza godine 1832. Prof. I. Pivčević ističe da je tom prilikom dalmatinski kler molio cara »da bi se udostojao dozvoliti neka se i opet otvori u Priku škola za glagoljaše...«. U toj se molbi, između ostaloga, ističe da je nekadanji rektor ovog sjemeništa Don Petar Kružičević voljan ustupiti novom sjemeništu i svoj vrt koji se nalazi uz samo to sjemenište, te ne samo još i sve pokućstvo nekadanjeg sjemeništa, koje je kupio »na javnoj dražbi od demanija *nego također i svoju bogatu hrvatsku knjižnicu, kakove nema u Dalmaciji*« (potertao A. M. S.).¹² U bilješci 31. na ovom mjestu donosi prof. I. Pivčević potanje vijesti o Kružičevićevoj knjižnici: »I doista, ta knjižnica, koja je za vlasnikova dugogodišnjeg učiteljevanja bila na raspoloženje sjemeništarcima, bila je za ono doba prava rijetkost. Između ostalih spisa obitelji Kružičević našao sam također i jedan popis te knjižnice. Pisan je latinicom i nosi naslov *Imena kyniga slouinski, koye se naode i kynixarnizi u siminaryu Slouinskom u Poylizi u*

¹¹ HAZd, Miscel., *sp. mj.*, »... si è trasferito... nel Seminario Illirico di Prico per estender un regolare Inventario di tutt'i Mobili d'ogni specie, supeltili, carte, documenti, e Libri sia scolastici, sia d'amministrazione ch'essistono nel Seminario suddetto, tutto compreso niente eccettuato ... si diede mano alla formazione di detto Inventario.«

¹² I. Pivčević, *sp. dj.*, 11—12.

Priko prema Omisu, pod upravom uprauiteyla istoga siminarya c.nog don Petra Krukichieuchia'. Knjiga zabilježenih u tom spisu, što štampanih a što rukopisnih, ima 151, od kojih su neke i na ruskom jeziku, ali popis nije dovršen i potpun. Imao sam u ruci knjigu »Nadodanje glavni dogagjaja Razgovoru ugodnomu naroda slovinskoga...«, Godine 1768... U Pessti... koja je sada vlasništvo dra Ivana Magera u Splitu, ali je na njoj poljičkom bosančicom svojom rukom don Petar zabilježio da je njemu pripadala. Ta knjiga nije uvrštena u popis, a nosi ubilježen br. 535. Nije li možda bio to njezin redni broj u don Petrovoj knjižnici?«¹³

Po I. Pivčeviću ova bi biblioteka bila osobna biblioteka don Petra Kružićevića. Analiziramo li pomnjivo, vidi se da je popis knjiga morao biti sačinjen prije likvidacije sjemeništa godine 1821. Tu stoji izričito o tim knjigama »koye se naode u kynixarnizi u siminaryu«. Dakle, knjige su označene u ovom popisu da se nalaze još u sjemenišnoj biblioteci (»kynixarnizi«) i da je upraviteljem tog sjemeništa i, dosljedno tome, te sjemenišne biblioteke don Petar Kružićević (»pod upravom uprauiteyla istoga siminarya...«). K tomu se vidi da su te knjige bile knjige sjemeništa (»koye se naode u kynixarnizi u siminaryu Slouinskom u Priku...«) i da to nisu bile knjige don Petrove, već da je on njima tek upravljao kao sjemenišni upravitelj (»koye se naode... pod uprauom uprauiteyla istoga siminarya c.nog don Petra Krukichieuchia«).

Ovoliko možemo iz tog popisa utvrditi.

I. Pivčević donosi da ima u tom popisu 151 knjigu i da taj »popis nije dovršen i potpun«. Navodi još da je imao u ruci jednu knjigu iz te don Petrove biblioteke, a nosi br. 535 (»Na dodanje glavni dogagjaja Razgovoru ugodnomu naroda slovinskoga...«, godine 1768... u Pessti...). Ta je knjiga bila vlasništvo Ivana Magera u Splitu. Da je doista bila vlasništvo don Petrove knjižnice, ističe I. Pivčević, da je don Petar bosančicom na njoj napisao svoje ime.

Zapinje mi nekako oko o činjenicu da je ovaj popis napisan latinicom. Koliko sam mogao utvrditi, don Petar Kružićević je najradije upotrebljavao bosančicu. No, ovo ne mora biti baš odlučujuće u našoj stvari. Mogao je netko sastaviti ovaj popis i latinicom po pristanku samog don Petra.

Kad se ovdje prisjetimo da se je ljeti 1807. čitava Dalmacija pobunila protiv Francuza,¹⁴ nisu u toj pobuni izostali ni Poljičani. Francuska je vojska nastupila u Poljicima vrlo oštro i u krvi ugušila pobunu. Poljica su pustošena, a taj val pustošenja nije mimoišao ni pričko sjemenište. I. Pivčević piše: »...i sjemenište je takode bilo orobljeno, a vratnice, prozori i pokućstvo porazbijano.«¹⁵

¹³ I. Pivčević, *sp. dj.*, 22.

¹⁴ S. dr Grga Novak, *Prošlost Dalmacije II*, Zagreb 1944, 298—302.

¹⁵ I. Pivčević, *sp. dj.*, 10.

Bez sumnje je ovom prilikom nastradala i sjemenišna knjižnica kad je sama zgrada sjemeništa onako stradala od francuske soldateske.

Sklon sam pretpostavci da je popis o komu govori I. Pivčević izrađen iza ove katastrofe, kada su se poslije pada Napoleonova počele sređivati prilike u Dalmaciji kad ju je primila Austrija i kad su počele zacjeljivati rane zadane ratnim bijesom. Taj popis od broja 151 nije nastavljen.

No ovi podaci I. Pivčevića o knjižnici don Petra Kružičevića ne slažu se s brojem knjiga kako su popisane u Priku u inventaru od 27. ožujka 1821. kada je austrijska vlast likvidirala pričko sjemenište. Za sve knjige naznačene u ovom inventaru od godine 1821. na dan popisa sjemenišne imovine izjavio je don Petar Kružičević pred komisijom da su njegovo vlasništvo. Izuzeo je prvih sedam jedinica u spomenutom inventaru, tj. misale i evanđelistare koji služe u bogoslužju.¹⁶

U ovom inventaru od 27. ožujka 1821. utvrđeno je da se nalazi 57 jedinica knjiga. Od toga 16 jedinica što liturgijskih (misala, evanđelistara), što zavodskih statuta, odredaba splitskih ordinarija — itd. Taj je broj daleko ispod onoga o komu govori I. Pivčević u »*Imena kyniga slouinski*...«

Neslaganje ovih dvaju popisa knjiga pričkog sjemeništa mislim da bi se dalo protumačiti i tako da don Petar nije prikazao komisiji koja je provela likvidaciju sjemenišne imovine sve stanje sjemenišnog posjeda i da je prikrio što je smatrao da može prikriti, osobito knjižni fond sjemenišne biblioteke. Ovaj se je mogao vrlo lako prikazati bilo u većoj bilo u manjoj mjeri.

Ova inventarizacija iz godine 1821. nije našla don Petra nepripravna. Sjemenište kao zavod bilo je dokinuto odlukom Dvorske komisije u Beču od 24. veljače 1820. To je dalmatinski gubernij saopćio splitskom nadbiskupskom ordinarijatu dopisom od 21. ožujka 1820. Splitski se je ordinarijat žalio na to rješenje o ukidanju pričkog sjemeništa 14. svibnja iste godine. Ali bez uspjeha. Kad nije ordinarijat mogao spasiti pričko sjemenište, molio je austrijsku vladu da se u Priku u nekadanjem sjemeništu uzdrži osnovna škola. I to mu je bilo odbijeno vladinom odlukom od 30. listopada 1820.¹⁷

Sve je ovo moralo biti poznato vrlo dobro i don Petru Kružičeviću kao dugogodišnjem ravnatelju tog sjemeništa. Sam govori u jednom podnesku dalmatinskom guberniju od 24. srpnja 1826. godine: »Već 58 godina vršim službu učitelja i upravitelja ilirskog sjemeništa u Priku za ilirske klerike. Već mi je približno 73 godine,

¹⁶ HAZd, Miscell. sp. mj.: »Il Rettore dichiara che dal N° 7 del presente Inventario, sino al N° 71 inclusive sono tutti generi di sua appartenenza trattine quelli posti Numeri 18, 19, 20 e 64.«

¹⁷ Sr. I. Pivčević, sp. dj., 10—11.

a odgojio sam toliko svećenika...«. ¹⁸ Prema tome bi don Petar došao za učitelja pričkog sjemeništa još godine 1768, tj. 18 godina poslije otvorenja ovog sjemeništa (otvoreno u veljači 1750), a u svojoj 25. godini života. Dakle, doista mlad za tako delikatnu službu. Pogotovo kad se uzme u obzir da ondanja splitska nadbiskupija nije baš oskudijevala klerom. A upraviteljem je imenovan od godine 1795. iza smrti drugog po redu upravitelja ovog sjemeništa don Mihovila Božića. ¹⁹ Još godine 1787 (26 svibnja) potpisuje bosančicom zajedno sa 121 svećenikom splitske nadbiskupije protest upravljen građanskim vlastima u ime svećeničkog društva protiv nekih svećenika koji su neovlašteno nastupali u ime tog društva. Prvi je tu potpisan »d(o)n Mijovijio Božić, upravitelj meštar od šeminarja (Priko)«, a drugi »d(o)n Petar Kružićević izvrsti u šeminarju slovinskom«. ²⁰ Tako je u to 58 godina službovanja bio srastao sa svojim sjemeništem, da nije čudo ako je, bona fide, i prikrrio nešto od sjemenišne imovine. Tà za čitavo pola stoljeća je savjesno upravljao tom imovinom uspješno ulažući ne samo sve svoje sposobnosti, već, vrlo vjerojatno, i svoju imovinu u njezin napredak — pak sada kada je to sve imalo da ode u »tuđe ruke«, ne bi bilo čudo da ju je sačuvao za sjemenište, za koje je smatrao da će se ponovno uspostaviti. Bio je upućen u sva nastojanja svog ordinarija da se spasi to sjemenište u bilo kojem obliku u samom Priku.

Sve je knjige držao don Petar u svojoj sobi. ²¹ Komisija naime ističe u zapisniku iz godine 1821: »najprije se ušlo u direktorovu sobu i u njoj našlo kako slijedi...«. ²²

Upadno iznenađuje da don Petar nije prikazao komisiji nikakav popis sjemenišne biblioteke. A još je upadnije kako se to jasno vidi iz samoga inventara da ta komisija nije ni tražila od njega nikakva popisa sjemenišnih knjiga, a još manje popis o kome govori I. Pivčević. Po sebi se razumije da bi jedan takav zavod morao imati i popis svoje biblioteke, ma kako ona bila skromna. U samom zapisniku, pa ni u spisima te komisije, u koliko se to može iz njih razabrati, nema ni spomena o kakvom popisu knjiga

¹⁸ HAZd, Miscel., sp. mj.: »Da 58 anni che io esercito nella cattedra di Maestro e Rettor del Seminario Illirico di Prico per gli Chierici Illirici. Sono in età di anni 73 circa per cui avendo educato tanti religiosi...«.

¹⁹ Sr. I. Pivčević, sp. dj., 8.

²⁰ Dr Luca Jelić, *Fontes historici liturgiae glagolito-romanae a XIII ad XIX saeculum*, Veglae MCMVI, saec. XVIII, str. 82, br. 118a.

²¹ Za smještaj čitave ove biblioteke — pa imala ona i do 500 knjiga srednjega opsega poprečno — trebalo je, po prilici, nešto oko 16 metara polica na svakoj oko 40 knjiga. A to ne zaprema police više od 2,5 m visine × 2 m širine × 0,4 m dubine. Sve se to dade udobno smjestiti uz zid jedne i vrlo skromne sobe.

²² HAZd, Miscel., sp. mj.: »Prima di tutto s'entrò nella camera d'esso R[evere]ndo Rettore, e si trovò come segue...«.

sjemenišne biblioteke. Komisija je u tom pogledu tek *utvrdila činjenično stanje tog časa i popisala predmete sjemenišne imovine, i dosljedno biblioteke, kako joj je bilo prikazano.*

A kada je komisija potanko unijela u zapisnik svu sjemenišnu imovinu, javlja se don Petar Kružičević, *da su sve knjige popisane u tom inventaru njegovo vlasništvo, izuzev striktno liturgičnih knjiga i onih rukopisa koji se odnose na upravu samoga sjemeništa.*

Popis, pak, knjiga o kome govori I. Pivčević da ga je našao u obitelji nasljednika don Petra Kružičevića, govori da su te knjige bile zapravo knjige biblioteke pričkoga sjemeništa, kojim je upravljao don Petar Kružičević. U ovom se popisu ističe da su bile popisane samo knjige *hrvatskim* jezikom (*»kyniga Slouinski...«*) te biblioteke. Vjerojatno je da su knjige na drugim jezicima bile popisane u drugom kojem popisu. Inače ne bi imalo svrhe u samom naslovu popisa tih knjiga naglasiti da su to *»Imena kyniga Slouinski...«*.

II

Punih pet godina poslije nego što je proveden popis sjemenišne imovine, Gubernij u Zadru aktom od 2. studenoga 1825. br. 9959/2212 preuzimlje u stvarni posjed sjemenišnu imovinu preko Financijskog nadzorništva u Zadru (Intendenza di Finanza). Nadzorništvo aktom od 22. studenoga 1825. br. 11919/451 naređuje pretoru u Omišu da preuzme stvarni posjed sjemenišnu imovinu spomenutog sjemeništa. Na osnovu tog naređenja sastali su se 22. srpnja u sjemeništu u Priku c. k. omiški pretor dr Pietro Domiacussich kao politički delegat (delegato politico), c. k. demanijalni ricevitur (ricevitore) Antonio Barach, crkveni delegat omiški župnik Don Nikola Harašić i don Petar Kružičević, eksdirektor bivšeg sjemeništa u Priku (fu Rettore del Seminario Illirico di Prico) »da preuzmu-predadu u ime c. k. vlade u Splitu za Vjerezakonsku zakladu u posjed prostorije-lokal sjemeništa u Priku sa svim pokuštvom u njemu i svom pokretnom imovinom i da to sve koliko je pokretno, prenesu u Split sve predmete i pokuštvo, pa i one koje je rektor don Petar Kružičević izjavio na zapisniku u inventaru 27. ožujka 1821. da je njegovo, u cilju da to spremne na sigurno mjesto.«²³ Na osnovu inventara od 27. ožujka 1821. ovom je prilikom sastavljen poseban popis predmeta po redu kako su primani u posjed i kako se spremilo pojedine od njih. Svaka preuzeta pojedina jedinica popisana u inventaru iz godine 1821. označena je u ovom inventaru-popisu

²³ HAZd, Miscel., sp. mj.: »... per conferire al C. R. Demanio di Spalato per conto del fondo di religione il possesso del locale detto del Seminario di Prico con tutti gli effetti, e mobili esistenti nel locale stesso, e per trasportare a Spalato quei effetti e mobili dichiarati dal fu Rettore Cruschievich essere di sua appartenenza, onde riporli in luoco sicuro.«

svojim novim rednim brojem, opisana je uz oznaku kako je pakovana i prenesena u Split, odnosno ostavljena u Priku, ako se nije mogla prenijeti u Split bez oštećenja.

Kad je austrijska vlast zapisnički preuzela u stvarni posjed sjemenišnu imovinu, demanijalni ricevitur A. Barach saopćio je don Petru Kružičeviću, da je i samu zgradu sjemeništa sa svim što je u njoj i sve sjemenišne posjede preuzela državna Vjerozakonska zaklada i da će sve pokretno biti preneseno u Split i tu pohranjeno do daljnjih odredaba nadležnih vlasti. Ostalo će biti pohranjeno u prizemlju sjemenišne zgrade. On pak da ima napustiti sjemenišnu zgradu koja mu je bila povjerena na čuvanje sjemenišne imovine u likvidaciji.²⁴

Kameralna prokura (Procura Camerale) Gubernija za Dalmaciju u Zadru aktom od 22. listopada 1828. br. 18149/3874 konačno je riješila ovo pitanje sjemenišne imovine i naredila Demanijalnoj ricevituriji (Ricevitoria Demaniale) u Splitu da to provede u djelo. Tu stoji da je državna uprava preuzela svu sjemenišnu imovinu za Vjerozakonsku zakladu. U točki 2 određeno je »da se bivšem upravitelju sjemeništa don Petru Kružičeviću priznaje kao njegovo vlasništvo i da mu se kao takovo i izruče sve knjige, pokućstvo i pribor koje je on označio u inventaru od 27. ožujka 1821. da je njegovo vlasništvo... a također i knjige uprave i isprave o stjecanju nekih posjeda...«.²⁵

Dalmatinski je gubernij u tom istom aktu upozorio carinarnicu (La Ricevitoria doganale) da je ono 127 primjeraka propovijedi kanonika don Ivana Pavlovića, koje su naznačene pod br. 24 inventara od 27. ožujka 1821. u Priku zadržane na kontrolnom uredu, a o tome da će se donijeti naknadno posebna odluka, već prema prilikama.²⁶

²⁴ HAZd, Miscel., sp. mj.: »Dietro tutto ciò il sottoscritto Ricevitore a fatto conoscere al Rettore Don Pietro Crusichievich ch'era stato preso possesso del locale del Seminario di Prico, e di tutte le sostanze inerenti per conto del fondo di Religione, e che gli effetti da esso dichiarati di sua spettanza venivano trasportati a Spalato, ond'essere riposti e conservati in via di deposito fino ad ultimi disposizioni dell'Eccelso I. R. Governo.«

²⁵ HAZd, Miscel., sp. mj.: »2° Vengono riconosciuti di proprietà dell'ex Rettore Pietro Cruxichievich, e quindi saranno al medesimo da restituirsi tutti gli effetti, mobilii, libri, utensili ecc. da lui specificati come proprii nell'Inventario 27 Marzo 1821, rimesso al Circolo, All'Ordinariato, ed alla Ragioneria col Governiale N° 16353/3052 21. Settembre 1821, e che si accompagna al presente anche all'Intendenza; e così pure i Libri d'Amministrazione, e gl'Instrumenti d'acquisto di alcuni fondi accompagnati col, Rapporto dell'Ufficio Circolare 27 Novembre 1821 N° 17727/2251«.

²⁶ HAZd, Miscel., sp. mj.: »Soltanto si osserva che fra i primi sono compresi, come dall'articolo 24 dell'Inventario Cento Ventosette Libri con dieci Prediche del Canonico Giovanni Paulovich che si ritrovano presso questo Ufficio di Revisione, e che di questi sarà ulteriormente deliberato secondo le circostanze«.

Ostala je imovina sjemeništa rasprodana na javnoj dražbi, a knjige koje nisu bile vraćene Don Petru Kružičeviću i ostali bogostovni predmeti imaju se predati novoosnovanom sjemeništu za hrvatske (ilirske) đake u Zadru i siromašnim crkvama splitske nadbiskupije, dobivši u stvari prije toga mišljenje splitskog ordinarija.²⁷

*

Donosim ipak u cijelosti oba inventara sastavljena u vrijeme likvidacije sjemenišne imovine da se dobije što potpuniji uvid u materijalne prilike ovog sjemeništa. Radi omeđenosti prostora donosim i pojedine jedinice iz zapisnika preuzimanja imovine od 22. srpnja 1826. godine tako da ću redni broj ovog zapisnika označiti brojem jedinice iz ovog zapisnika u zagradama — npr.: (26), a dodati kurzivom iza tog broja u zagradama što se više nalazi u ovom inventaru nego u onom iz godine 1821, koji služi za osnovu.

IZ INVENTARA OD 27. OŽUJKA 1821.

(Ommissis)

Prima di tutto s'entrò nella camera d'esso R(evere)ndo Rettore, e si trovò come segue:

1 — Un libro ossia Regola dell'Istituz(io)ne del Seminario scritto in lingua Glagolita, con un simile tradotto in Lingua Italiana Stabilito dal fu Ill(ustriss)imo R(everendiss)imo Bizza Arcivecovo di Spalato.

2 — Libro Maestro dell'Amm(in)istrazio)ne del Seminario di carte scritte 19¼ dicianove e mezza che incominciano dell'anno 1753 fino a tutto l'anno 1820.

3 — Estratto dell'Introito ed Esito di d(et)to Seminario che comincia dall'anno 1753 e termina l'anno 1820.

4 — № 6 sei fogli Glagoliti coi nomi dei Chierici ch'entravano, e sortivano dal Seminario nei diversi anni. — (95).

5 — № sei Decreti di alcuni Vescovi e Vicarj Capitolari. — (94).

6 — Un Estratto 20. Sett(em)bre 1709 dai Libri Montani dei Beneficj semplici dell'venerando Capitolo di Spalato di S(n)n Pietro oltre il Fiume d'Almissa in cui viene indicata un Terra d(et)ta Bobigna Luka di Vret(e)ni dieci di ragione d'esso Venerando Capitolo.

7 — Un Libro Glagolito in cui sono registrate le messe del R(evere)ndo Rettore. — (1).

8 — Quatro Canti Illirici di Osmano in quatro Quinterni separati. — (2).

9 — Un Libro d'attestati Arcivescovili a favore del R(evere)ndo Rettore. — (3).

10 — Un Stato Illirico sulla Condotta dei Chierici. — (4).

11 — Dieci Scritture d'acquisto di fondi ora amministrati dal Rettore del Seminario, ed acquistati dallo stesso e dal di lui precessore Maestro Boxich.

12 — Biblia Sacra in tre Tommi (!) in lingua Ciriaca. — (5).

13 — Un Dizionario di Sette Lingue. — (6).

²⁷ HAZd, Miscel., sp. mj.

- 14 — Un Libro di Carte Geografiche a Stampa. — (7).
 15 — Un Libro contenente la Pastorale del def(un)to Arcivescovo Garagnin. — (8).
 16 — Statuto Municipale della fu Contea di Pogliza in lingua Glagolita. — (9).
 17 — Libro di varie Orazioni in lingua Ciriaca ben legato. — (10).
 18 — Un Messale Latino. — (87).
 19 — Un Messale Illirico. — (88).
 20 — Un Schiavetto Illirico. — (89).
 21 — La vita di Czar Pietro in lingua Russa in due Tommi (!). — (11):
 »... in due volumi«.
 22 — Un Libro di Prediche di Padre Ardellio della Bella. — (12).
 23 — Un Libro (di) Prediche del Padre Zuzzeri. — (13).
 24 — № 127 Libri con dieci Prediche di Giovanni Can(oni)co Pavlovich.
 25 — Teologia del Padre Dobrotich. — (14).
 26 — Un Libro d'orazioni in lingua Ciriaca ben legato. — (15).
 27 — Un libro di Decreti, lettere Pastorali, ed Omelie del fu Ill(ustris-)simo R(everendiddi)mo Vescovo Blascovich. — (16).
 28 — Un Dizionario latino Italiano di Torino (!). — (17).
 29 — Morale del Cacich ben legata. — (18).
 30 — Un Libro prediche del Padre Occhievio. — (19).
 31 — Sacra Scrittura in due Tommi (!) in Lingua Italiana. — (20).
 32 — Un Libro pei Morti in Illirico. — (21).
 33 — Un libro d'orazioni del Padre Occhievio. — (22).
 34 — Elementi di Filosofia metafisica in due Tommi (!) in lingua Italiana. — (23).
 35 — Un libro intitolato la Porta del Paradiso in Illirico.
 35 — Un'altro libro intitolato la Porta del Paradiso in glagolito. — Olovkom su s lijeva uz oba ova br. 35 stavljene vitičaste zagrade i upisano: »In uno«. — (24): »Un libro intitolato la Porta del Paradiso«. — Ovako je označen ovaj br. (24).
 36 — Cantici della Madonna in lingua Illirica. — (25).
 37 — Un libro d'orazioni in caratteri Ciriaci. — (26).
 38 — Un libro Prediche del Padre Emerico Pavich. — (27).
 39 — Un libro in due Tommi (!) della Relig(ione) Christiana in Illirico. — (28).
 40 — Un libro Morale in Illirico. — (29).
 41 — Un libro de'Cantici Morali del Padre Babich in Illirico. — (30).
 42 — Dottrina Christiana in libro grande del Padre Gherghich. — (31).
 43 — Un libro di Prediche quadregesimali del Padre Occhievio in Illirico. — (32).
 44 — Istoria comprovante la Separazione delle due Chiese in lingua Illirica. — (33).
 45 — Un libro di Bolle Pontificie in Italiano, ed in Ciriaco. — (34).
 46 — Prediche del Padre Ardellio della Bella. — (35).
 47 — La Vita del Beato Vescovo Biancovich in Italiano. — (36).
 48 — Un libro d'Orazioni di S(a)n Gaudenzio Vescovo d'Ossero in Italiano. — (37).
 49 — Un Calendario in Grande Illirico. — (38): »Un Calendario in grande Illirico«. — (38): »Un libro d'Aritmetica in lingua serviana«. — Ove dvije jednice vezane su vitičastom zagradom.
 50 — Due libri di Salmi di Davide in caratteri Ciriaci. — (39).
 51 — Un libro d'Aritmetica in lingua Serviana. — Sr. br. 49, odnosno br. (38).
 52 — Un libro di favole d'Hisoppo. — (40).
 53 — № 73 piccioli Libercoli di varie Orazioni Morali. — (41): »No 70 piccioli Libercoli...« itd.

O BIBLIOTECI GLAGOLJAČKOG SJEMENIŠTA U PRIKU KRAJ OMIŠA

54 — № 22 = ventidue Catthechismi Illirici in grande di Giuseppe Malovich da Cattaro. — (42): dodano: *»dichiariti di appartenenza del Sacerdote stesso«*.

55 — № 55 = cinquantacinque libercoli del Cuore di Gesù in Illirico. — (43): dodano: *»dichiariti di spettanza di Don Andrea Tiardovich Padre Filippino in Spalato«*.

56 — № 16 libercoli della Via Crucis dell'Il(ustrissi)mo e Rev(erendis-si)mo Vescovo Riboli. — (44): *»№ 24 libercoli...«* itd.

57 — Libri venti del Padre Babich, rinovellati dal Padre Pivaz in Illirico.

58 — Otto Careghini di noghera, ed una Poltrona. — (59): dodano: *»ed una Poltrona«*.

59 — Un Scrittorio di Noghera. — (60).

60 — Un inginocchiatojo. — (61).

61 — Dieci quadri tra piccoli e grandi contenenti varie immagini. — (45).

62 — Sette quadri di Carte Geografiche. — (46).

63 — Un quadro grande in pittura Greca. — (65).

Si passò nella Camera contigua:

64 — Tre banchi grandi di Albeo.

65 — Un Tavolino di noghera. — (62).

66 — Una Tavola di Albeo. — (63).

67 — Due orologi da Muro. — (47).

68 — Quatro Careghini con seder di paglia. — (64).

69 — Un quadro grande di S(a)n Gerolamo. — (65).

70 — Un quadro Russo. — (48).

71 — Un Armajo di Noghera. — 66: *»Tutti i suddetti effetti, dichiariti nell'Inventario, come spettanza del Rettore venivano trasportati a Spalato, a meno ch l'armajo ad № (66), il quale vecchio, come giace in Camera trasportandolo si ridurrebbe in fasci.«*

Passati nella scuola:

72 — Nove Banchi grandi di Albeo. — (96): *»Dodici Banchi grandi d' Albeo«*.

73 — Un Tavolino grande d'Albeo. — (97).

74 — Una Sedia grande d'Albeo. — (98).

75 — Un Quadro della Madonna. — (99): dodano: *»in carta«*.

Passati nella Stanza del Maestro:

76 — Un inginocchiatojo. — (90).

77 — Un Tavolino d'Albeo. — (91).

78 — Una Poltrona Vecchia. — (92).

79 — Due Careghini. — (93).

80 — Due Casse d'Albeo e due quadri. — (100): dodano: *»in una delle quali furono riposti i libri descritti ai № (88), (89), (90), (94) e (95), e nell'altra furono riposti alcuni effetti trasportati a Spalato«*. — Slijedi (101): *»Due Quadri«*.

81 — Due Cassoni grandi da Biade nel Coridor, ed un terzo Grande ad uso di farina. — (102): dodano: *»presso la Cucina«*.

Passati nel Dormitorio:

82 — Si trovarono № ventiotto fondi da letto. — (103): dodano: *»in cattivissimo stato«*.

Passati nel Refettorio:

83 — Si trovarono sette Tavole di Noghera. — (104): dodano: *«vecchie»*.

Passati nella Cantina:

84 — Un Tino d'Albeo, ed utensili da Torcolo, ed una pila da Oglio. — (106): *«Sei pezzi da torcolo da vino. — (107): »Una pila da oglio piccola con coperchi.»* — Ovdje je broj 84 detaljnije opisan.

85 — Due botte vuote da tenir il vino, vecchie. — (105): dodano *«vecchissime»*.

86 — Due piccoli recipienti da Vino. — (108): *«Due piccoli Tinazzi da vino.»*

87 — Una Conce di legno da far pane. — (109).

88 — Due tavole da far il pane. — (110).

89 — Due zapponi. — (111).

90 — Una Zappa, ed una Bilancia. — (112): *«Una zappa»*. — (113): *«Una bilancia»*. — Ovdje je broj 90 podijeljen u dva broja.

Passati nella Cucina:

91 — Due Caldierette piccole di rane. — (114).

92 — Un pajo gradelle di Ferro. — (115).

93 — Uno spiedo di ferro. — (116).

94 — Un tripliede di ferro, rotto. — (117).

95 — Una Cattena di ferro. — (118).

96 — Due recipienti di terra. — (119).

97 — Una Fersora di ferro. — (120).

98 — Una Peka di ferro. — (121): Iza ovog broja stoji: *«NB! Tutti suddetti effetti furono riposti nella cantina a pian terreno chiusa a chiave, e sugellate le porte con i rispettivi sigelli, eccettuati gli effetti ad № (96), (97), (98), (99), (100) e (101)»*. — (122): *«Una pietra ad uso del Torcolo di Vino, ed una Corona del pozzo d'acqua salsa»*.

99 — Piatti № 20 di Majolica. — (55).

100 — Sei possate legate col stagno ord(inar)ie. — (49).

101 — Due Tovaglie e sei Tovagliuoli ordinarj. — (50).

102 — Due Bottiglie, e sei gotti di vetro. — (56): *«Una Bottiglia nera, e sei gotti»*.

103 — Quattro Chiccare da caffè. — (51).

104 — Quattro Boccali Ordinarj. — (58): Iza ovog broja stoji: *«NB! li suddetti Effetti (tj. br. (55) — (58) incl.) furono riposti in una Cassetta del Seminario chiusa a Chiave, e sigillata col rispettivo sigello»*.

105 — Una Cogoma da Caffè. — (52).

106 — Un Masinin da Caffè. — (53).

107 — Sei boccie da Lira Veneziane. — (57).

108 — Una Saliera di Pietra. — (54): Iza ovog broja stoji *«NB! Tutti i suddetti effetti (tj. od br. (1) — (54) incl.) furono riposti in un Cassone preso ad prestito da Don Giovanni Crusichevich, chiuso a chiave, e sigillato dal comparenti. Si dichiara anco, che i № 20 libri del Padre Babich ad № 57 dell'Inventario (tj. iz god. 1821.) non furono rinvenuti per essere questi stati consegnati al Fra Giuseppe Pivaz d'Imosch, come da copia di quietanza sub A.»*

Passati nella Chiesa:

109 — Un armadio di Noghera ad uso d'utensili con tre Scattole. — (75): *«Un ormadio di Noghera»*.

110 — »Un Calice d'argento con piedestallo d'ottone dorato, e pattena dorata. — (86): *»Un calice di cui Coppa è d'argento, il piedestallo d'ottone d'orato (!), con la sua pattena parimente dorata.«* — Iza ovoga slijedi: *»NB! Tutti i suddetti effetti appartenendo alla Chiesa del Beneficio di Penitenziere di San Leonardo e Pietro, che possiede il Rev(eren)d(issimo) Canonico Penitenziere e Vicario Capitolare di Spalato D(o)n Marco Dudan, vennero consegnati al D(o)n Nicolò Harassich come da quietanza sub B.«*

111 — Tre Tovaglie servibili. — (79): *»Tre tovaglie di Tela.«*

112 — Quatro Camisi di tela ordinaria con quatro Cingoli. — (80): *»Quatro Camici di tela, e 4 cingoli.«*

113 — Quatro pianete di Lana, una della quali di drappo nero con stole, e manipoli. — (81): *»Tre pianete di Lana da vivi.«*, i (82): *»una pianeta di Lana da Morti.«*

114 — Quindici Purificatorj. — (85).

115 — Quatro Corporali. — (83).

116 — Quatro Candelieri d'ottone. — (69).

117 — Una lampada picciola d'ottone. — Sr. br. 128.

118 — Tre convivi di legno dorato. — (73): *»Tre Carte Gloria.«*

119 — Due cussini di pelle. — (72).

120 — Un Crocefisso grande di legno. — Sr. br. 123.

121 — Una crocette di ottone. — Sr. br. 124.

122 — Quatro palme di Carta. — (68): *»Quatro Palme di fiori di carta.«*

123 — Un Tiribolo (!) d'ottone. — (70): *»Un Turibolo d'ottone, una Croce grande di legno.«* — Sr. br. 120.

124 — Quatro piciole (!) Candele all'altare. — (71): *»Una detta (tj. Croce) piccola di legno, ed ottone.«* — Sr. br. 121.

125 — Un altare con Tabernacolo di Marmo. — (67).

126 — Due Statue di Legno piturato cioè S(a)n Pietro e Paolo. — (74): *»Due Statuette di Legno.«*

127 — Tre Banchi di Albeo inginocchiatorj. — (76): *»Tre Banchi di Albeo.«*

128 — Un quadro grande con varie imagini. — (84): *»Un quadro grande, ed una Lampada.«* — Sr. br. 117.

129 — Una Campanella in Chiesa. — (77).

130 — Una Campana grande sopra la Chiesa. — (78): *»Una campana in campanile.«*

Nota Bene :

Il Rettore dichiarò che dal № 7 del presente Inventario, sino al No 71 inclusive sono tutti generi di sua appartenenza trattine quelli posti soli Numeri 18, 19, 20 e 64.

Più dichiarò esser effetti ad'esso appartenenti il descritti dal № 99 sino al № 108, e così pure il No 117.

Fatto e chiuso il presente Protocollo in detto giorno alla presenza degl'intervenienti, dalli quali sarà firmato, si dichiara che un simile viene lasciato a mani del M(ol)to R(everen)do Rettore.

(M. P. u vosku)

Capogrosso (?), Pretore

Don Petar Kružičević vladaoc šemenarja (*bosančicom*).

Don Giovanni Cruxichievich Maestro.

Žakan Don Anton Banić, pervet (*bosančicom*).

Girolamo Franceschi, Testimonio.

Antonio Nicolich, Testimonio.

Matulich Attuario.

Qui etanza

di tutti gl'effetti descritti nel presente Inventario, li quali dichiariamo noi infrascritti d'aver ricevuto in deposito da quest'I. R. Pretore facendosene di questi responsabili.

Nel Seminario di Prico li ventisette (27) Marzo 1821.

Don Petar Kružičević, vladaoc (*bosančicom*).

Don Giovanni Cruxichievich Maestro.

Žakan Don Anton Banić, pervet (*bosančicom*).

(M. P. u vosku)

(M. P. u vosku)

N° 16353/3053

Visto per l'opportuno uso.

Dall'Imp. Reg. Governo Generale di tutta la Dalmazia.

Zara li 21 Settembre 1821

Tomassich, f(eld)z(eug)m(eister).

(M. P. u vosku
Governo della
Dalmazia).

A.-M. Strgačić: SULLA BIBLIOTECA DEL SEMINARIO GLAGOLITICO
DI PRIKO, PRESSO OMIŠ, ALL'EPOCA DELLA SUA LIQUIDAZIONE

Riassunto

Verso la metà del XVIII secolo furono istituiti in Dalmazia due seminari per l'istruzione e l'educazione del clero glagolitico, uno a Zadar (aperto nel 1748) e l'altro a Priko, presso Omiš (aperto nel 1750). Ambedue i seminari furono chiusi per l'ordine delle autorità austriache nel 1820 e nel 1821.

L'autore si occupa dei due inventari dei beni del seminario di Priko, di cui uno è stato compilato il 27. III 1821, allorché fu accertata l'esatta situazione dei beni del seminario in liquidazione, l'altro il 22. VII 1826, allorché i beni passarono definitivamente nelle mani dell'amministrazione statale. Li ha rintracciati tra gli atti dell'Archivio storico di Zadar ed ora, per la prima volta, li espone al pubblico. Vi sono catalogati nominalmente pure i libri di testo usati nell'insegnamento. Erano collocati nello studio del preside del seminario, don Pietro Kružičević il quale, in occasione del primo censimento, aveva dichiarato che essi erano di sua proprietà, ad eccezione di quelli strettamente liturgici e dei manoscritti inerenti all'amministrazione del seminario.

Finora si seppe soltanto che presso i successori del Kružičević ve ne fosse una certa lista, scritta in lingua croata, esaminata da I. Pivčević che, nel 1912, scrisse sul seminario di Priko. L'autore ha perciò allegato il testo integrale dell'inventario del 27. III 1821, completato di dati tratti da quello del 22. VII 1826, contenente l'elenco di una parte dei libri. È ovvia l'enorme importanza storico-culturale della detta distinta, essendo il grosso dei libri scritto in lingua croata.